የጂማው ሡልጣን ዳግማዊ አባጂፋር ፣ ለምኒልክ እንገብራለሁ ካሉ በኋላ ዛንዚባር ካሉ አረቦች ጋር በመላላክ ወዳጅነት ፈጥረው ነበር ። አባጅፋር የአባታቸውን የጐሞልን ዙፋን የወረሱት በ1870 ዓ. ም. ነው ። በግዛቱ ውስጥ መነጋገሪያው ቋንቋ አረብኛ እንዲሆንና የአረብኛ ትምህርት እንዲሰጥ ታወጀ ነበር ። በኢትዮጵያ ያለው ማንኛውም ኢትዮጵያዊ የተሻለ ኑሮ ለመመሥረት ወይም ለንግድ ከሸዋ ፣ ከወሎ ፣ ከጐጃም ፣ ከጐንደር ወደ ጂማ የሚገባውን ሰው ሁሉ እያስያዙ በግድ በእስልምና ሃይማኖት እንዲገቡ ያደርጉ ጀመር ። ይህን የሰሙት ንጉሥ ምኒልክ “ . . . . አገሩን የአረብ አገር ማድረግህ እንደ ሆነ ቁርጡን ንገረኝና ውላችን ይፍረስ . . . .” ብለው ላኩባቸው ። አባጅፋርም መልስ ሳይሰጡ ዝም አሉ ። ምኒልክም በትግስት ጠበቁ ።

ንጉሥ ምኒልክ ንጉሠ ነገሥት ከተባሉ በኋላ በ1882 ዓ. ም. ሕዳር 9 ቀን አባጅፋር ግብር ለመገበር ወደ ምኒልክ ዘንድ መጡ ። አጤ ምኒልክም “. . . .ካገርህ የገባውን ክርስቲያን ሁሉ ሰብስበህ አምጣ . . . .” ብለው አባጂፋርን በወህኒ አዛዥ ወልደጻዲቅ እጅ አስጠበቋቸው ። አባጂፋርም ባገራቸው ውስጥ ያለውን ክርስቲያን ሁሉ ለቀቁ ። ከዚህ በኋላ አገራቸውን መልሰው ሰጥተው ሾመው ሸልመው ሰደዷዋቸው ።

አባጂፋር በአባታቸው ሥልጣን ሥርና ራሳቸውን ችለው ከ1861 ዓ. ም. ጀምሮ እስከ 1934 ዓ. ም. ድረስ ጂማን የገዙ ባላባትናቸው ። አባጅፋር ለምኒልክ ገብረው የምኒልክ ወዳጅ ሆነዋል ። ጂማንም ቢሆን በንግድ የታወቀች አገር አድርገዋታል ። በተለይ በባርያ ንግድ አገሪቱ እውቅ በመሆንዋ ምኒልክ ይህን የባርያ ንግድ እንዲተዉ በ1902 ዓ. ም. የካቲት 8 ቀን በተፃፈ ደብዳቤ አስጠነቀቋቸው ።

ይድረስ ካባ ጅፋር

ይህንን የደንብ ወረቀት ጽፈንልሃል ።

ከጃንጀሮ ወዳንተ አገር የመጣውን ጋላ እንግዲህ ከጂ ከገባ ልኝ ብለህ ጭቡ አድርገህ ባርያዬ ነህና አንተንም ልበድልህ ፤ልጅህንም አምጣና እንደከብት ልሽጠው ፤ ልለውጠው አትበል ። ይህን ያህል ዘመን አባቶቻቸው ከአባቶችህ ፤ ልጆቹ ካንተ ጋር አብረው ኑረው ባርያ ሊባሉ አይገባም ። ባደባባይም ባርያዬ ነው እያልክ አትሟገት ። የሰው ባርያ የለውም ። ሁላችንም የእግዚአብሔር ባርያዎች ነን ። እግዚአብሔር መርጦ ፤ ከሰው አልቆ ሲያስገዛ ጊዜ በሰው መጨከን አይገባም ። ለሰው ቢያዝኑ ዕድሜ ይሰጣል ።

አባጂፋር

ከኔም ጋር በእግዚአብሔር ቸርነት ጐንደሬ ሁሉ ተሰብስቦ
እዚህ ሸዋ መጥቶ ተቀምጧል ። አገሬ ልግባ ያለ እንደሆነ ባርያ ነህ
ተብሎ ሊያዝ ነውን ።

ደግሞም እወደደበት እተመኘው ቦታ ላይ ይቀመጣል እንጂ
ካንተ አገር ተነስቶ ወደ ጃንጀሮ ቢሄድ ፣ ወደሌላ ወደ ወደደው አገር
ቢሄድ የኔ ዜጋ ነው ብለህ ልትይዝ አይገባም ። የጃንጀሮው ሰው ፣ የሌላም
አገር ሰው አንተን ወዶ ወዳንተ አገር ቢገባ የጃንጀሮም ገዢ ፣ ሌላውም
ገዢ ሁሉ የኔ ዜጋ ነው ብሎ አይያዝ ። ድሀው እወደደው እተመቸው
ቦታ ይደር ።

የካቲት ፳ ቀን ፲፱፻፪ ዓመተ ምሕረት አዲስ አበባ ከተማ ተፃፈ ።

ምኒልክ ይህን ደብዳቤ ለአባ ጅፋር ከመፃፋቸው ሁለት ዓመት
በፊት በመላው ኢትዮጵያ የባርያ ንግድ እንዲቀር አውጀው ነበር ።
አዋጁም "....የባርያ ነገር አትሸጥ ፣ አትግዛ ብዬ ከዚህ ቀደም
ባዋጅ አስከልክዬ ነበር ። አንተ ግን ውስጥ ለውስጥ መሸጥክን መግ
ዛትህን የማትተው ሆንክ ። ይልቁንም በዳር በዳር ያለው ሚስቱንም፣
ልጁንም ይሸጥ ዠመር ማለት ሰማሁ ። አሁንም በዳር አገርም በሌ
ላም አገር ቢሆን ባርያ መሸጥና መግዛትክን ተወኝ ።

"እንግዲህ ግን ባርያ ስትሸጥ ፣ ስትገዛ የተገኘህ ሰው እስከ ዘመ
ድህ እያሰርሁ ሥራ ለሚሠራ ሰው እሰጥሃለሁ ።

የካቲት ፳፱ ቀን ፲፱፻ ዓመተ ምሕረት አዲስ አበባ ።

የጉማው ባላባት አባቦቃና የእናርያው ባላባት አባ ጉምቦሌ
ለምኒልክ ለመገዛት ገበሩ ። በተለይ አባ ጉምቦሌ በሰላም በገበረ ጊዜ
ምኒልክ ልጁን ክርስትና አንስተው ሮመን ገብረ ሥላሴ ብለው የፊ
ታውራሪነት ማዕረግ ሰጡት ። አልገብርም ብሎ ያስቸገረው የጃንጀ
ሮው ባላባት አባ ባጊቦን ራስ ወልደ ጊዮርጊስ በጦር ኃይል ለማስገ
በር ሲዋጉ አባባጊቦ ድል ከሆነ በኋላ እምልጦ ጉራጌ አገር ገባ ።
ጉራጌዎችም "የምኒልክ ጠላት ነህና ካገራችን ውጣ" ብለው ሲያባ
ርሩት ወደ አዲስ አበባ ሄዶ ይቅርታ ጠየቀ ። ምኒልክም ይቅርታ አድ
ርገውለት ልጁን ክርስትና አንስተው ስሙን ገብረ መድኅን አሉት ።

ይህ ሁሉ ቢሆንም የዛሬው የከፋ ክፍለ አገር በብዙ ባላባቶች
የተከፈለ ስለነበር ግማሹ በሰላም እገብራለሁ ሲል ግማሹ ደግሞ
እንገብርም እያለ አስቸግሮ ነበር ። ደጃች ደምሰው መሀሉን ተጉዘው
ጌራን ፣ ጉጀብን እስከ ጊሚራ ድረስ አስገበሩ ። ደጃች ተሰማም የማ
ናት ሥራቸውን ቀጥለው ጊሻን ፣ ቢጣንን ፣ ጨናን አስገብረው ወሰ

ናቸውን ከደጃች ደምሰው የጊሚራ ወሰን ጋር አገናኙ ። ራስ ወልደ ጊዮርጊስም ብኩሎ በኩል አድርገው እስከ ቦንጋ ድረስ አስገበሩ ። የዚያን ጊዜ የከፋ ዋና ከተማ ቦንጋ ነበር ።

የጋሊቶ ግዛት የነበረው ከፋ የተመሠረተው በ14ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ነው ። የከፋ ዋና ከተማ ቦንጋም የነጋዴ አገር ሲሆን ገበያዎቹ ግን በሁለት የተከፈሉ ነበሩ ። ቦንጋ ከተማው የክርስቲያኖች ገበያ ሲሆን ቃያ (ካያ) ደግሞ የእስላሞች ገበያ ነበር ። የከፋን ታሪክ ገብረ ሥላሴ እንዲህ ብለው ይተርኩታል ። ". . . . ከፋ የሚባለው አገር ምሽጉም ፣ ጉድባውም እጅግ የከፋ ነው ። የከፋውም ንጉሥ ቅጣቱም ፣ ሥራቱም የጠነከረ ነው ። ሕዝቡም ጌታውን ያፍራል ፣ ይወዳል ። ሥራቱም እንዲህ ነው ። ብርቱ ኃጢአት የተገኘበት እንደሆነ ከነዘመዱ ይሸጣል ። እንኳን ሌላ የንጉሥ ግብር (ምግብ) ሲገባ ደወል ምልክት አለው ። ያንኑ በሰማ ጊዜ እንኳን ከቤት ያለው ሰውና በከተማም ያለው ሠራዊት ሰውም አይነጋገር ። ወዲያ ወዲህም አይል ። ይህ የተደረገበት ቀድሞ ንጉሣቸው እህል ሲበላ ትን ብሎት ስለሞተ ነው ። ስለዚህ ነገር ይህንኑ ሥራት አድርገውት ቀርቷል ። አሳላፊውም ለንጉሡ ካሳለፈ በኋላ እጁን ከክረጢት ከትቶ ይኖራል ። በቀኝ እጁ አሳስቶት ሌላ ሥራ ሲሰራበት ሲበላበት የተገኘ እንደሆነ እጁን ይቆረጣል. . . . " ብለዋል ።

የከፋው ንጉሥ (ባላባት) ጋቂ ሲርኮ ከቦታ ቦታ እየተዘዋወረ ዘጠኝ ወር ሙሉ ከተዋጋ በኋላ ነሐሴ 29 ቀን 1889 ዓ. ም. በራስ ወልደ ጊዮርጊስ ሠራዊት ተማረከ ። በተማረከበትም ጊዜ ዘውዱ ፣ የወርቅ ወንበሩ ፡ እንደ ጐማሬ ያለ የወርቅ አለንጋው ፣ አንዱ የብር ፣ አንዱ የናስ የሆኑ ነጋሪቶቹ ሁሉ አብረው እንዳሉ ተያዙ ።

ጋቂ ሲርኮ ከተማረከ በኋላ ወልደ ጊዮርጊስ እጁን በወርቅ ሰንሰለት አስረው ወደ ሸዋ ይዘውት ሲመጡ ከጐጀብ ድልድይ ላይ ሲደርስ ከድልድዩ ላይ በቅሎውን አቁሞ በጣቱ ላይ ያለውን የንጉሥነት መለያ የወርቅ ቀለበቱን አውጥቶ "የከፋ መንግሥት አለቀለት ። ከእንግዲህ ወዲያ በከፋ ንጉሥ አይኖርም ። ስለዚህ የነገሥታት መለያ የሆነችው የወርቅ ቀለበት ከወንዙ ሥር ከመደቡ ትረፍ" ብሎ ጣላት ። ከምኒልክ ዘንድ ደርሶም ለእስር ወደ አንኮበር ሊላክ ሲል ምኒልክ ይበደላልና ወሎ ሄዶ ከራስ ሚካኤል ጋር ይቀመጥ ብለው አዘዙለት ። በልጅ ኢያሱ ዘመነ መንግሥትም አዲስ አበባ መጥቶ ጥቂት እንደቆየ በ1911 ዓ. ም. ሞተ ።

በሃድያው ባላባት በነጊታ ይመራ የነበረው ከምባታም ገበረ ። ዓኒ ጉምቱ ትመራው የነበረው ጌራም በ1879 ዓ. ም. በምኒልክ ሠራ